

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw”

Vreest God - Eert de koning

„Onderwerpt u aan alle menselijke instellingen, om des Heren wil: hetzij aan de keizer, als opperheer, hetzij aan stadhouders, als door hem gezonden tot bestraffing van boosdoeners, maar tot lof van wie goed doen. Want zó is het de wil van God, dat gij door goed te doen de mond snoert aan de onwetendheid van de onverstandige mensen, als vrijen en niet als mannen, die de vrijheid misbruiken tot dekmantel voor hun kwaadwilligheid, maar als dienaren Gods. Eert allen, hebt de broederschap lief, vreest God, eert de keizer”.

I Petr. 2: 13—17.

In de voorgaande verzen zijn we vermaand om een goed leven te leiden onder de heidenen. De mensen van de wereld moeten onze goede werken zien, opdat ze God verheerlijken mogen ten dage der bezoeking.

Als wij van goede werken horen dan denken we onwillekeurig aan buitengewone daden. Dat is waarschijnlijk nog een overblijfsel van de roomse zuurdesem, waarvan na eeuwen onze gedachten nog doortrokken zijn. We durven nauwelijks van de gelovigen als „heiligen” spreken, omdat we altijd nog met het roomse heiligheidsbegrip zitten. En we durven haast niet van goede werken spreken, omdat we dan aan allerlei buitengewonigheden denken: vasten, aalmoes geven, bidden, in een klooster gaan enz.

Als Petrus op goede werken aandringt dan denkt hij aan een christelijke levenswandel in kerk, staat en maatschappij. In heel gewone, alledaagse verhoudingen. Onderdanen moeten om Godswil gehoorzaam zijn aan hen, die God over hen gesteld heeft. Slaven moeten hun heren onderdanig zijn. Vrouwen moeten haar mannen als hoofd erkennen en mannen moeten hun vrouwen liefhebben en hoogachten.

Het eerste goed werk dat Petrus van de gemeente vraagt is: onderwerping aan alle menselijke instellingen. De St. Vert. heeft: „alle menselijke ordening”. Veelal denken de verklaarders daarbij aan staat of overheid. Maar m.i. denkt Petrus aan allerlei ordening in het menselijke leven. Letterlijk staat er: alle menselijk schepsel. God stelt mensen over ons. Ouders over kinderen, heren over knechten, overheden over onderdanen. Het kan schijnen dat het vernederend is voor een mens om aan een ander mens onderdanig te zijn. Nog meer vernederend schijnt 't voor een christen, die het eigendom van Christus is, aan mensen onderworpen te zijn. Maar Petrus zegt: die mens, die over u staat, is schepsel Gods. God stelt hem over u. Gij hebt met een goddelijke instelling of ordening te doen. Weest daarom in allerlei verhoudingen aan die mensen onderdanig, die God over u gesteld heeft. Niet in de eerste plaats uit angst voor straf; ook niet omdat zij nu eenmaal macht hebben en u maken en breken kunnen. Maar om 's Heren wil. Om Gods wil. Omdat Hij dat zo geordend heeft.

En dan noemt de apostel in de eerste plaats: de koning of de keizer, waarmee dezelfde man bedoeld wordt. En de stadhouders, die door hem gezonden worden. We moeten ons van die mensen, maar niet al te veel goeds voorstellen. Er zijn wel menselijke keizers geweest in de apostolische tijd. Maar meer onmenselijke. Ze waren niet allen zo wreed als Nero en niet allemaal zo gek als die keizer, die „de gek op de troon” genoemd wordt. Maar gemakkelijke heren waren ze geen van alle. Op zichzelf was het al niet gemakkelijk zich aan de keizerlijke macht te

onderwerpen. Maar daarbij kon de gedachte bij christenen opkomen, dat zij nu zeker wel vrij waren van onderdanigheid aan die aardse machthebbers. Waren ze niet het eigendom van Christus, de hemelse koning? Waren ze geen leden van het koninkrijk der hemelen? Waren ze geen uitverkoren geslacht? Wat hadden ze nog met aardse machten te maken?

Petrus voedt deze gedachten niet, maar bestrijdt ze. Weest aan keizer en stadhouders gehoorzaam. Want ze zijn gezonden tot bestraffing der boosdoeners en tot lof van hen, die goed doen. Op hun terrein hebben zij een taak, die enige overeenkomst heeft met het doel van het Evangelie. Dat is een kracht Gods om van de zonde te redden. En de prediking dient om het kwaad te bestrijden en rechtvaardigheid te bewerken. Dát kan geen aardse macht doen. Maar wel heeft God koningen en stadhouders aangesteld om boosdoeners te straffen en goede burgers te eren. Of zij het doen, dat is een andere zaak. Er kwam en komt vaak weinig van terecht. Maar dát is hun taak en daarom zullen de gelovigen hen eren en helpen.

Het spreekt vanzelf, dat daarmee alles niet gezegd is. Er staat ook, dat wij God meer gehoorzamen zullen dan welke macht ter wereld ook. Het kán zo ver komen, dat ongehoorzaamheid uit het geloof is en geen zonde. Maar laten wij ons maar inprenten, dat het normaal is, dat christenen onderdanig zijn aan allen, die God over hen gesteld heeft. Dat ligt ons helemaal niet. Wij zijn net als alle mensen, we willen in onze handelingen niet belemmerd of gehinderd worden. Het is een heel gewoon verschijnsel, dat als de politie iemand opbrengt of wil arresteren, de menigte zich daartegen verzet. Men kiest niet voor de gezagsdrager, maar voor de ongehoorzame. Precies zo staat het bijv. met de douane. Schepelingen spreken van de mannen, die het schip komen controleren op smokkelwaar als „de zwarte bende”. We willen niet gecontroleerd worden en we willen niet onderdanig zijn. Maar de HERE wil het wel.

Ik heb de indruk, dat wij in onze kring deze vermaning wel nodig hebben. We spreken wel eens wat sarcastisch over hen, die tot regeren geroepen worden. We zitten vol kritiek en hebben meestal weinig waardering. Er wordt meer op de overheden gescholden als ik me niet vergis, dan dat er voor hen gebeden wordt. Dat is niet naar de wil des HEREN. Dat is geen goed werk maar kwade praktijk.

* * *

Want het is de wil van God, dat wij door goed te doen de mond snoeren van de onwetendheid van de onverstandige mensen. De grote „men” is onverstandig. Dat was vroeger zo en dat is nog zo. En onwetend praat men elkaar maar wat na. De christenen stonden nu eenmaal in een kwade reuk. Een romeinse schrijver schreef: Dat christendom is een verderfelijk bijgeloof! Dat zal de algemene gedachte wel geweest zijn. Men lasterde en roddelde er maar op los. Met goede woorden kan men die laster niet tegengaan. Maar door goed te dóen is mogelijk de mond der lasteraars nog wel te stoppen. In onze dagen wordt ook van ons nogal wat kwaad gesproken. Laten we maar oppassen, dat dit niet terecht gebeurt. En luisteren naar het bevel des HEREN om onderdanig te zijn.

Als vrijen. Want vrijgekocht zijn we door het bloed van Jezus Christus. Maar waar zijn we vrij van? Van de begeerte naar macht en van de begeerte naar eigen-baas-wezen

UIT DE INHOUD:

Vreest God — Eert de Koning	H. J. J.
Uit Cats' Sinne- en Minnebeelden	J. B.
Om de erkenning van de Antithese (VI)	C. V.
Gods oordelen (3)	D. W. L. M.
Een Processie	M. R. v. d. B.
Boekbespreking	H. J. J.
Persschouw	C. V.
Van hier en ginds	
Theol. Hogeschool	
Kerknieuws	

en van de begeerte om vóór alles eigen belang te zoeken. Zo zijn we vrij tot gehoorzaamheid aan de door God gestelde machten. Men heeft de vrijheid vaak gebruikt als een dekmantel voor kwaadwilligheid. De Zeloten onder de Joden waanden zich vrij van alle aardse macht en ze hebben met dolk en zwaard, met moord en doodslag zich tegen de romeinse overheid verzet. Het einde is geweest de ondergang van Jeruzalem. In de geschiedenis der kerk heeft zich dit zelotisme nog wel eens herhaald. Ik denk aan de wederdopers uit de dagen van de grote Reformatie. Die geest der wederdopers is nog niet uitgestorven. Maar als we dienaren Gods willen zijn dan zullen we ons daarvoor wachten en luisteren naar het bevel des HEREN:

Eert allen, hebt de broederschap lief, vreest God, eert de keizer. De St. Vert. heeft voor keizer het woord koning, maar bedoelt dezelfde persoon.

Eert allen. De Kantt. merkt hierbij op: „Namelijk met de eer die hem volgens zijn staat en beroep toekomt”. Met „allen” zullen bedoeld zijn allen, die over ons gesteld zijn in zekere verhouding. Kinderen moeten vader en moeder eren. Onderdanen hen, die over hen gesteld zijn. Die in dienst staan van anderen, zullen hun heren eren. Het schijnt soms wel of dit alles „uit de tijd” is. Maar dat is het voor hen, die de HERE vrezen, zeker niet. „Zo geeft dan een iegelijk wat gij schuldig zijt, schatting wien gij schatting, tol wien gij de tol, vreze wien gij de vreze, ere wien gij de ere schuldig zijt”. Rom. 13: 7.

Hebt de broederschap lief. D.w.z. hebt de broeders en zusters lief. We zijn leden van één gezin. We behoren bij elkaar als de familie Gods, zoals Calvijn de kerk noemt. Die broederschap is uitgebreider dan een bepaalde kerkformatie. Het bekende vers uit Psalm 119:

„Ik ben een vriend, ik ben een metgezel van allen, die Uw Naam ootmoedig vrezen, en leven naar Uw Goddelijk bevel”.

geldt niet alleen voor eigen kring, maar zoals het er staat: „van allen, die Uw Naam ootmoedig vrezen”. Die liefde zal daarin uitkomen, dat we gemeenschap zoeken en greppels dichten. Wat de liefde zoal vermag kunnen we lezen in I Cor. 13.

Vreest God. Weest bang om van zijn wegen af te wijken. Hebt lust om in zijn wegen te wandelen. Als we God vrezen hoeven we verder voor niemand ter wereld bang zijn. Want Hij is zó machtig, dat tegen zijn wil zich geen schepsel roeren of bewegen kan. Dan hoeven we ook voor de keizer niet te vrezen.

Maar we zullen hem — en allen die in onze tijd zijn plaats innemen — eren. Moeilijk voor het vlees. Maar het is naar de Geest.

H. J. Jager.

Uit Cats' Sinne- en Minnebeelden

Noyt leelick lief, noch schoonen coolsack

O! soete rasery! hoe kant de Minne voeghen?
De Sim scheidt inden aep een wonder groot vernoeghen;
Al waer oyt Venus kint zijn gulde pijlen schiet,
Daer woont de schoonheyt selfs, hoewel die niemant siet.
Al zijnder in het lief, al zijnder hondert vlekken,
Men vint terstont een kleet om alle vuyl te decken:
Den stouten noemtmen vry, die droncken is, verheucht:
De liefde weet de feyl te trecken tot de deught.

coolsack: kolenzak. — rasery: razernij. — voeghen: aangenaam zijn. — Sim: aap. — Venus kint: Cupido, het minnegodje. — den stouten: de vermetele. — vry: vrijmoedig. — te rekenen tot: uit te leggen als....

Ulen, broen Ulen

Een aep die broet een aep, van ulen komen ulen,
Wat brengt een esel voort als onbelompe guylen?
Noyt vontmen soet ghewas ontrent een wilden tronck,
En, naer het oude singht, soo pijpt het kleyn jonck.
Ghy, wilje zijn berecht wat u sal wedervaren
Vant meysjen datje vryt? let wie haer ouders waren:
Siet! dit is s'weerelts loop, al slatet somtijts mis,
De dochter wort een wijf als nu de moeder is.

Men erft van zijn ouders niet alleenlijck goet en bloedt, maer menichmael oock der selver uyerlijcke sieecten ende innerlijcke ghebreken. Want gelijc den Poët seyt,
De tacken aerden nae de stam,

Van 'tquade noyt yet goedts en quam.

Middelertijt en isser geen mensche so veel gelegen aen yemants aert en imborst recht te kennen, als de gene die van sinne zijn sick ten houwelijc te begeven, dewelcke voor al wel hebbe te letten op de ouders van de gene die sylieden meynen by der hant te nemen. Een proper neusjen, een kleen mondetjen, een gau oogje, een besneden tronitjen, en diergelijcke visevasen sich als een wit in desen voor te stellen, is enckele dwaeshey, na dien alle sodanige dingen u eygen selfs en niemant anders zijn rakende, daer nochtans een rechtschapen houwelijc niet alleenlick en behoort te sien op den genen die dat aengaet, maer sonderlinge mede op 't gheslachte, op de nakomelingen, op het gemene beste, de welcke (alst wel soude gaen) yder haer bescheylen deel behooren te hebben.

onbelompe guylen: plumpe ezelsveulens. — ghewas: vruchten. — ontrent: aan. — pijpt: piept. — berecht: ingelicht (omtrent). — al slatet mis: al komt het verkeerd uit.

proper: fijn — gau oogje: levendig oog. — besneden tronitjen: welbesneden gezichtje. — visevasen: bijkomstigheden. — wit: doel. — het gemene beste: het gemenebest, de staat. — wel: goed. — haer bescheiden deel: het hun toekomstige deel.

1 Petr. 4. 8

Liefde bedeckt veel sonden

Al siet de Simm' haer maet, of haer wanschapen jongen,
En hoe zijn platte neus in bochten is ghedronghen,
Sy toontse niettemin een vriendelick ghelaet,
En bant uyt haer ghemoet de galle vanden haet.
Siet wat de liefde werckt! de liefde deckt ghebreken,
De liefde voet den pays, en haet het leppigh spreken,
De liefd' is die het huys met alle zeghen vult
Al waer de liefde woont daer manghelt noyt ghedult.

*

So ghy een vriend berispen wilt, doet sulcx heymelijc: soo ghy een vriend prijsen wilt, doet sulcx int openbaer, seyter een heyden, ende sulcx komt de Christelijcke sachtmoedicheyt al seer na by: dan het meerendeel doet schier regelrecht het teghendeel. Prijzen sy yemandt, sy doen het in bysonder: laken sy yemandt, sy doen't ten aenhooren schier van een yeder. Men hoort nauwelijc twee ofte dry menschen te samen spreken, of het schijnt datse haer selven tot het ophalen van eens anders ghebreken als verhuert hebben, met soo vollen mondt spreken sy daer van: De redene van dit heeft den Oudtvader Hieronymus seer wel bemerckt. 't Is, seyt hy, den boosen een vermaeck den goeden een kladden na te werpen, en (somen seyt) met haer slippen in d'asschen te sitten, meynende dat, om de menichte der gheener die misdoen, hun misdaet kleynder is. 't Gaeter veeltijts so, de gene die quaet zijn, wenschen dat de goede quaet mochten werden, om datse haers ghelijc souden veel vinden. De koeye, alsse vuyl is slaet geerne haren steert rontsom, om de andere te maken, dat sy is. Dese ghenegentheyt spruyt uyt een quade wortel, en dient mitsdien wel uytgheroeyt te werden, ende in plaetse van de selve de liefde des naesten gheplant. Oordeelt niet, op dat ghy niet gheoordeelt en wert, seyt onsen sachtmoedigen Salichmaker. Dit verboden oordeel wert dryfins gevelt, als men 't goede ten quade duyt, als men 'tquade tot slimmer treckt, als men twijfelachtighe ten erchsten uytleydt. Hebby een Christelijc ghemoet, wacht van so te oordeelen, en liever laet in alle ghelegenthey, na den raed Salomons, den lastermondte verre van u zijn. Prov. 4. 24.

maet: lief (subst.). — pays: vrede. — leppigh: schamper. — manghelt: ontbreekt.

dan: maar. — in 't bysonder: onder vier ogen. — Oudtvader: (hier:) kerkvader. — met haer slippen in d'asschen te sitten: kwaad van hem te spreken. — werden: worden. — dat sy is: wat zij zelf is. — ghenegentheyt: neiging. — wel: goed.

tot slimmer treckt: nog erger maakt. — ten ergsten uytleydt: zo slecht mogelijk uitlegt. — Hebby: Hebt gij. — in alle gelegentheydt: in alle voorkomend geval. — Prov.: Spr.

SINNE- EN MINNEBEELDEN, zo luidt de hollandse titel van de bundel. Juister, en ook in het voorwerk van oudere uitgaven te vinden, is: SINNEBEELDEN, eertijds MINNEBEELDEN. Het zijn „omgewerkte invallen van de blinde jonkheid”, minnedichtjes bij een prentje, in het emblematische genre van de tijd dus, maar omgewerkt, en bij uitbreiding toegepast tot burgerlijke lering en christelijke overdenking. De minnedichtjes zijn slechts een lokaas, een vriendelijk bedrog, om tot de lectuur van de contrasterende vervolgen te trekken. CATS ziet de mens levend in drie staten: met aangeboren liefdedrift zijn wederpaar zoekend, als sociaal wezen het burgerlijk leven meelevend, en afgezonderd door de genade Gods in Christus. En hij wil hem leren daarin matig, rechtvaardig en godzalig te leven. Uit elke prent heeft hij dus drie geheel verschillende zedelessen getrokken. Aan de latijnse titel van de eerste uitgave heeft Cats de woorden toegevoegd: „God heeft ons de tijd daarvoor gegund”. Deze toon past van de aanvang af bij Cats' dichterprogram: uit de eenvoudige, belangstellende waarneming en beschrijving van de werkelijkheid in natuur en mens op te klimmen tot de diepere zedelijke en godsdienstige waarheden en beginselen die de mens, zijn medemens en medechristen, moeten vormen en leiden tot zijn goddelijke roeping in gezin, maatschappij en kerk.

J. Bosch

N.B. Op 12 september a.s. vindt in Den Haag de officiële herdenking plaats van de sterfdag van Cats, 300 jaar geleden. Het bovenstaande is, evenals het stuk in Opbouw van 26 aug. 11. een proeve van bewerking van de nieuwe uitgave van de Sinne- en Minnebeelden die inmiddels verscheen in de Boeket-reeks van Kok (prijs: f 1.50).

Om de erkenning van de Antithese

VI

De idee van de radicale democratie

In ons vorige artikel hebben we iets gezegd over Dooyeweerd's tekening van de liberale staatsidee, zoals die uit het humanisme ontsproot.

Het was de staatsidee, die getypeerd kan worden als: **naamloze vennootschap tot georganiseerde handhaving der burgerlijke vrijheidsrechten van de mens op eigendom en leven.**

Bij het maatschappelijk verdrag waarbij de mensen zich in een burgerlijke staat hadden georganiseerd was volgens deze theorie niet al hun macht aan de overheid overgedragen. Neen, uitsluitend en alleen de macht om eigen leven, eigendom en vrijheid te **beschermen** en te **verdedigen**. Die verdediging was nu voortaan de specifieke taak van de overheid. In naam en op gezag van het volk moest in den vervolge de overheid voor deze bescherming en verdediging zorg dragen. Dat was ook haar enige taak.

In deze liberale staat is de volksvertegenwoordiging de **representant** van het volk.

Het volk heeft zich voor eens en voorgoed aan de meerderheid onderworpen bij de uitoefening van haar soevereiniteitsrecht, d.i. het recht van het vaststellen van de wetgevende macht. De volksvertegenwoordiging oefent, al of niet in een samenwerking met een monarchaal staatshoofd die wetgevende macht uit. Gedurende de tijd van haar zitting is de volksvertegenwoordiging onafhankelijk van haar kiezers.

Algemeen kiesrecht is voor deze liberale staatsidee geen principiële eis. De volksvertegenwoordiging is een élite van het volk, naar liberale maatstaf gekozen uit de verstandelijk het best ontwikkelden van het volk en uit de bezittende klasse. En het kiezerscorps zelf is in gelijke zin een élite van de bevolking, een élite welke naar liberale maatstaf de capaciteiten bezit om deze staatkundige functie te vervullen.

Deze liberale conceptie van de staat kan men karakteriseren als die van een **getemperde democratie**.

Deze tempering wordt vooreerst bereikt door het genoemde representatieve karakter van de volksvertegenwoordiging. De volksinvloed was en bleef daardoor beperkt. En voorts kwam die tempering tot stand door een evenwichtige uitbalancerings van de twee politieke machten, welke in de staat fungeerden, namelijk van, enerzijds, de monarchale macht van de overheid en, anderzijds, de macht van de volksvertegenwoordiging. Daarbij diende de onafhankelijke rechterlijke macht om de privaats-burgerlijke rechten van het individu te waarborgen. Ook ten opzichte van de overheid!

* * *

Men hoeft niet zo bijster scherpzinnig te zijn om in te zien, dat vele humanisten, en dan vooral de meest consequente, zich in deze staatsidee niet konden vinden, ja, haar radicaal en hartstochtelijk verwierpen.

Een van de matadors in dit verzet was Rousseau, de bekende franse filosoof-pedaagoo.

Rousseau was de humanist, die zich met hartstochtelijke felheid keerde tegen de verheerlijking van het beheersingsmotief, die in het vroege humanisme volledig troef was. Men weet het: dat beheersingsmotief openbaarde zich in het dwepen met het aan de wiskunde georiënteerde natuurwetenschappelijke denken, met behulp waarvan men waande de ganse kosmos te onderwerpen, ja, te herscheppen.

Het is tegen de heerschappij van dat wetenschapsideaal, dat zich Rousseau fel verzette.

Toen Rousseau nog een jonge man was schreef de universiteit van Dyon een prijsvraag uit over de vraag wat de moderne wetenschap en cultuur hadden bijgedragen tot het geluk en de vrijheid der mensheid.

Rousseau schreef een antwoord op deze vraag. Hij werd er op slag beroemd door. Zijn betoog bevatte een meedogenloos felle aanval op de heerschappij van de wetenschap in het leven der mensheid en op de gehele moderne rationalistische cultuur.

Volgens Rousseau hebben die wetenschap

en die rationalistische cultuur de natuurlijke vrijheid en gelijkheid van de mens in slavernij veranderd. Van nature was de mens onschuldig en goed. Maar in de menselijke maatschappij is hij successief slecht geworden. Reflexie, cultuur en egoïsme zijn onnatuurlijke verschijnselen. In de gelukkige natuurstaat heerste het medelijden en de onschuldige zelfliefde (amour de soi). In de loop van de ontwikkeling van de mens in de menselijke gemeenschap werd die zelfliefde bedorven en veranderde in het onnatuurlijke gevoel van zelfzucht (amour propre). De denkende mens is een ontaard dier. Door de eigendom zijn de mensen verdeeld geworden in rijken en armen, door de overheden in sterken en zwakken, door de heerschappij van de willekeur in heren en knechten. De rijkdom bewerkte de luxe met zijn gekunstelde vreugden van wetenschap en theater, die de mensen nog ongelukkiger en slechter maken dan ze reeds zijn. De wetenschap dat kind der boosheden wordt weer moeder van nieuwe boosheden. Met de voortschrijdende cultuur is alle natuur, alle eigen-aardigheid, al het goede verdwenen. Hulp ten aanzien van de algemene ont-aarding is alleen te verwachten van een terugkeer tot de natuur, zowel van de enkeling en de menselijke gemeenschap.

Zo predikte Rousseau in uiterste consequentie de vrijheid van de menselijke persoonlijkheid. Tegenover de religieuze verering van het beheersingsmotief propageerde hij het primaat van het vrijheidsmotief.

Ook in zijn latere geschriften blijft Rousseau de apostel van het humanistisch vrijheidsmotief.

De kern van de menselijke persoonlijkheid ligt volgens hem evenwel niet in het exacte wetenschappelijke denken, maar in het vrijheidsgevoel. Rousseau's humanistische religie is geen verstands-, maar een gevoelsreligie. Wanneer hij zegt, dat de religie niet in het hoofd, maar in het hart zetelt, bedoelt hij met het hart niet de religieuze wortel, het beheersend centrum van het menselijk leven in de schriftuurlijke zin van het woord, maar de zetel van het gevoel. Vanuit dit natuurlijk vrijheidsgevoel wordt door hem ook de natuur geïnterpreteerd. De natuurstaat is, zoals we reeds hoorden, een staat van onschuld en geluk, waarin de individuen in vrijheid en gelijkheid leefden.

Kort gezegd: de rationalistische cultuur heeft de mens in slavernij en ellende gestort. Zij heeft een leven van ongelijkheid geschapen en de volkeren aan de heerschappij der vorsten onderworpen, waarbij van de vrijheid en autonomie der menselijke persoonlijkheid geen spoor meer overbleef.

* * *

Rousseau was evenwel van oordeel dat een radicale terugkeer van de moderne mens naar de gelukkige natuurstaat thans niet meer mogelijk was.

Hij wil met name de moderne staatsrede zoals die in het humanisme was opgekomen, de staat die een publiekrechtelijk instituut is, niet prijsgeven.

Maar die staat moet nu zó zijn, dat de vrijheid van de menselijke persoonlijkheid daarin ten volle intact blijft! Het moet een burgerlijke staatsvorm zijn, waarbij de vrije mens in eerster instantie wel zijn natuurlijke vrijheid en gelijkheid prijs geeft, maar dan zo, dat hij beide op een hoger niveau, in een hogere vorm, terug ontvangt.

Rousseau keert zich daarbij zeer fel tegen de liberale staatsidee. Want zoals we reeds hoorden bezitten de burgers daarvan alleen maar de **burgerrechtelijke** vrijheden van leven en eigendom. Ze hebben niet allen gelijkelijk **burgerschapsrechten**! Van een **staatkundige** vrijheid der burgers, en dan van **alle** burgers, is in de liberale staat geen sprake.

Van de Britse regeringsvorm, die door de liberalen van zijn tijd zo bevorderd werd, zei Rousseau eens: „Het engelse volk **meent** vrij te zijn. Het vergist zich zeer. Het is dit alleen gedurende de verkiezing van de **parlementsleden**”.

Rousseau was, zoals we reeds zeiden, een denker, die met ijzeren consequentie de religieuze voorrang van het humanistisch **vrijheidsmotief** boven het humanistisch **natuurmotief** predikte. Hij was de eerste denker die

dat deed. Hij was de profeet van dat radicale humanisme. De autonomie, de vrije zelfbepaling van de menselijke persoonlijkheid, is voor hem het hoogste religieuze goed van de mens. Het gaat ver uit boven het klassieke wetenschapsideaal van een beheersing der natuurverschijnselen door de natuurwetenschappelijke onderzoeksmethode van het verstand.

Deze vrijheidsideologie impliceerde nu, dat de mens, ieder mens, ook **staatkundig** volledig vrij was; dat de mens, ieder mens, niet alleen dezelfde private **burgerrechten** van leven en eigendom, maar ook geheel en al dezelfde **burgerschapsrechten** bezat. Of anders gezegd dezelfde **staatkundige** rechten had. Met andere woorden: dat er ook in **staatkundig**, in **politiek** opzicht algehele vrijheid en gelijkheid was onder te brengen.

In zijn vrijheidsprediking ligt bij Rousseau juist op die **staatkundige** vrijheid der mensen alle nadruk. Die is voor hem veruit het hoogste in de menselijke vrijheid. Ze is ook de waarborg voor het ongeschonden bezitten van alle andere vrijheden. De „rechten van de burger” zijn de hoogste ontplooiing van de „rechten van de mens”. In de „rechten van de burger” krijgen de „rechten van de mens” hun publiek-rechtelijke uitdrukking en fundering.

Het waarborgen van de autonome vrijheid van de menselijke persoonlijkheid in het dwangverband van de staat is nu voor Rousseau tot een religieuze obsessie.

Hij onderneemt het onmogelijke om een staatsverband te creëren — dat uiteraard altijd dwingend is — waarin de mens toch volkomen vrij blijft, zijn autonomie ongeschonden wordt bewaard! Bij de overgang van de mens uit de **natuur** staat naar de **burgerlijke** staat mag **niets** wezenlijks van de vrije zelfbepaling van de mens verloren gaan. In het maatschappelijk verdrag, waarbij de mensen zich in een burgerlijke staat organiseren, mag dus ook niets wezenlijks van de menselijke vrijheid worden losgelaten en overgedragen.

Dat kunststuk kan nu volgens Rousseau geschieden door in de staat aan alle burgers de onvervreembare rechten van het actieve burgerschap toe te kennen, door hen allen volledig politiek gelijk en vrij te maken. De **natuurlijke** vrijheden geeft de mens bij het intrèden van het staatsverband zeer zeker prijs, maar in de onvervreembare rechten van het actieve burgerschap, in de volledige burgerschapsrechten, welke in het maatschappelijk voor eeuwig zijn vastgelegd, krijgt hij die in hogere vorm volledig terug.

* * *

Het representatieve stelsel van het liberalisme zoals dat b.v. in Engeland bestond betekende voor Rousseau een principiële aanslag op de vrije zelfbepaling van de mens. Het soevereine volk **kan** zo niet vertegenwoordigd worden. Dat stelsel betekent immers dat het volk zijn onvervreemdbaar recht op vrije zelfbepaling moet overdragen aan een **élite**, die daarna weer zijn wil aan het volk kan opleggen en het dan en zo — naar Rousseau's gedachtengang — tot slaaf maakt.

Ook de idee van de scheiding der politieke machten — de scheiding van wetgevende, uitvoerende en wetgevende macht — kon geen genade vinden in de ogen van Rousseau. Ook die was naar zijn overtuiging een aanslag op de vrije zelfbepaling van het volk. Want er is maar één soevereiniteit. Dat is de soevereiniteit van het volk. En die soevereiniteit is één en ondeelbaar, omdat het onvervreemdbaar recht-van-vrije-, soevereine zelfbepaling van het volk ondeelbaar is.

Wat baat het een mens — zo is Rousseau's gedachtengang — als hij tegenover de staat een deel van zijn private, zijn particuliere natuurlijke vrijheid behoudt, maar in zijn positie van burger zich aan wetten moet onderwerpen, die hij niet zichzelf aan autonome vrijheid heeft gesteld? Als het met de mens zijn verhouding tot in de staat zo is gesteld, dan is het staatswezen naar zijn waarlijke structuur tenslotte toch niets anders dan een instelling der slavernij. En dan is het **onwettig** ten opzichte van de onvervreemdbare aanspraken van de menselijke persoonlijkheid.

De staat die metterdaad naar zijn innerlijke structuur de humanistische vrijheidsidee tot uitdrukking brengt, kan geen private, particuliere vrijheid van het individu tegenover zich erkennen. Want in die staat is de na-

tuurlijke vrijheid van de mens volledig opgegaan, geabsorbeerd, in een hogere vorm van vrijheid, namelijk die van de staatkundige vrijheid, die van de actieve burgerrechten, welke aan alle burgers gelijkelijk — en dus niet slechts aan een élite — toekomen.

In een wezenlijk vrije staat kan het individu dus geen vrijheidsrechten meer hebben tegenover die staat, omdat in die staat zijn hoogste vrijheid belichaamd is en tot uiting komt!

Daarom moet ook in Rousseau's conceptie het maatschappelijk verdrag waarbij de staat wordt gecreëerd zo worden gevat, dat de individuen al hun natuurlijke vrijheid aan het publieke lichaam van de staat overdragen, om deze vrijheid nu als lid van het staatsgeheel, volledig in een hogere staatkundige zin terug te ontvangen. Ieder burger, zonder enig onderscheid, wordt in deze vrije staat deel van het soevereine volkslichaam, dat zichzelf de wet stelt. Het recht om wetten uit te vaardigen is het onoverdraagbare recht van het soevereine volk zelf en van dat volk als geheel.

Deze zo uitgevaardigde wetten zijn dan de uitdrukking van de ware autonome gemeenschapswil, de algemene wil, van het volk, die nooit op een particulier maar alleen op het

algemeen belang is gericht. Een wezenlijke wet kan nooit privileges aan bijzondere personen of groepen verlenen. Zij moet, als zij publieke lasten aan de burgers oplegt, allen gelijkelijk treffen. Ook hier eist de vrijheid van het staatswezen de gelijkheid van de burgers voor de wet.

Zoals vanzelf spreekt kan in dit systeem een overheid, die het land bestuurt, geen eigen politieke macht en gezagsrecht bezitten. De overheidspersonen zijn als magistraten slechts de afhankelijke dienaars van het volk. Ze kunnen door het vrije volk ieder moment worden afgezet en weggejaagd.

* * *

Zo ontwierp Rousseau de idee van een radicale democratie.

Maar het bleek reeds: deze radicale democratie is in alle opzichten een totalitaire staat.

Zij is de bizarre constructie dat de hoogste vrijheid van de mens gelegen is in het volstrekte absolutisme van de staat.

En zij heeft tot konsekventie dat men uiteindelijk de „vrije” mens moet dwingen vrij te zijn.

En het einde ervan is meedogenloze tyrannie.

C. V.

Gods oordelen

Virgil Gheorghiu

„Het 25e Uur”, N.V. Pax, Den Haag

3. Besluit.

Ons Christelijk volksdeel is nog steeds niet klaar gekomen met de praktijk van het vijfde gebod, toegepast tegenover een vijandige bezetter. Uit Frankrijk ontvangen wij de volgende Schriftuurlijke les, gevloeid uit Roemeense pen:

„De priester Koruga verscheen op de veranda. De boeren waren neerslachtig en bezorgd.

„Andere heren regeren nu het land” zei hij hun. „Ze zijn nog slechter dan de vorigen, want het zijn vreemden. Maar de echte Christenen weten, dat alle bewind hier beneden zwaar is om te dragen. Het ware koninkrijk is het Koninkrijk der Hemelen”.

„Moeten we nu uitwijken naar de bossen en de strijd tegen de bezetter voortzetten?” vroeg een jonge boer. „Wat raadt u ons aan?”

„De Kerk kan de Christenen niet aanzetten tot het veroveren van een wereldse macht!”

„Raadt de Kerk ons dan aan, de handen op te houden en ons te laten boeien?” vroeg de boer. „Wil de Kerk, dat we met de armen over elkaar blijven staan, terwijl men onze vrouwen verkracht en onze huizen in brand steekt? De Kerk kan dat niet van ons vragen. En als de Kerk dat van ons vraagt, zullen we niet langer met de Kerk zijn”.

De jonge boeren stemden met hem in. De priester Koruga was zeer kalm.

„Jezus Christus heeft de Christenen geleerd, zich te onderwerpen aan het werelds gezag. U zult mij zeggen, dat het huidige gezag in Roemenië een vreemd gezag is, wreed en heidens. Ik weet het. Maar zij, die het land regeerden, waar Jezus Christus geboren werd, waren eveneens vreemden, wreed en heidens. Denk aan de kinderen, die in Juda op bevel van Koning Herodes gedood werden na de geboorte van Christus. Het bewind was wreed. Misschien wel even wreed als het communistisch bewind. Maar Jezus heeft er zich niet tegen verzet. Hij heeft gezegd: „Geef aan de keizer wat des keizers is, en aan God wat God toekomt”.

„En u, vader, u bidt dus in de kerk voor Stalin?” vroeg de jonge boer. „Als u bidt voor Stalin, dan wil dat zeggen, dat u bidt voor de Antichrist. En wij zullen dan geen voet meer in de kerk zetten”.

„Wanneer zij die het land regeren bevelen, dat ik voor Stalin moet bidden, zoals ik het tot heden voor de Koning deed, dan zal ik mij onderwerpen. Ik weet, dat Stalin een godloze is en een heiden. Maar de heidenen zijn toch ook mensen. En als hun zielen met zonden beladen zijn, dan is het, omdat ze zijn afgedwaald van het pad van Christus. Een priester moet bidden voor alle mensen en vooral voor de zielen, die met zonden bela-

den zijn”.

„U kunt bidden voor Stalin, maar wij zullen niet meer in de kerk komen”, zei de jonge boer. En op vijandige toon vroeg hij:

„En wanneer wij ons in de bossen terugtrekken om te vechten tegen de Bolsjewisten en voor onze vrijheid, zult u dan 's Zondags in de kerk ook voor ons bidden?”

„De priester zal bidden ook voor hen, die in de bossen en in de bergen vechten, en niet alleen op Zondag, maar twee maal per dag, omdat het leven van hen, die strijden, voortdurend in gevaar is, en zij het gebed van de priester en de barmhartigheid van de Heilige Maagd nodig hebben”.

Er viel een stilte onder de menigte.

„Als u ook maar één keer voor ons bidt, zult u gefusilleerd worden”, zei Apostol Vasile.

„Dat is geen reden om op te houden met voor jullie te bidden. Een Christen is niet bang voor de dood”.

„Wij gaan de bossen in”, zei Apostol. „Voor dat wij vertrekken, verzoek ik u, ons te zegenen en ons de Heilige Communie uit te reiken. Niemand weet, wat ons te wachten staat en of we nog ooit terugkomen. Wij trekken van hier om te vechten voor het Kruis en voor de Kerk”.

„Wanneer ge wilt vechten voor het Kruis en voor de Kerk met het zwaard in de hand, dan begeeft ge u op het pad der zonde, en deed ge beter met thuis te blijven. De Kerk en het Christendom verdedigen zich niet met het zwaard in de hand”.

„Wij strijden voor Roemenië: een Christelijk land”.

Enkele boeren vertrokken, maar het merendeel besloot zich in het woud terug te trekken. Het waren de besten van heel het dorp. Onder hen bevonden zich ook vrouwen, en jongens, die nog op school gingen. Ze knielden neer in het gras op het erf.

De priester Koruga bad voor hen en gaf hun ieder afzonderlijk zijn zegen.

„Ik vraag u eveneens uw zegen”, zei de procureur George Damian. Hij knielde voor de priester neer.

„Ik wil me met hen in de bossen terugtrekken en met hen strijden voor de vrijheid van de mens en voor de mensheid”.

„De Kerk geeft haar zegen aan allen, die er om vragen”, zei de priester.

„Zegent de Kerk ook hen, die een slechte daad zullen begaan?” vroeg de procureur. „Of is u overtuigd van de rechtvaardigheid van onze zaak?”

— „Heb lief en doe waartoe de liefde u dringt”, zei de priester. „Wanneer uw daad, meneer de procureur, voortkomt uit een eerlijke aandrift, wees dan niet bang dat ge zondigt: dan is u op de goede weg”.

De procureur kuste de hand van de priester Koruga, zoals de boeren gedaan hadden, en verliet het erf met de anderen, die in groepen het bos introkken.

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr. H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2, Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

Binnen schreide de vrouw van de pope”. (224/6).

Wie meent dat een roman als „Het 25e Uur” materiaal in handen van de Christelijke Westerse beschaving kan zijn, om de afval van het heidendom te bewijzen, vergist zich pijnlijk. De wreedheden van collectivistische staten — als van de Sovjetunie en het Nazi-duitsland — worden alleen nog overtroffen door die van de Christelijke westerse beschaving. De vluchtelingen, die al hun hoop van jaren op de geallieerden vestigden, worden door deze niet bevrijd, maar gecategoriseerd: hun lijden wordt eenvoudig geprolongerd, geïntegreerd en in statistiek gebracht. De grootste teleurstelling van ontrenten, van eenzame en verschoven D.P.'s, van gekwelde ellendigen, wordt geleverd door het „Christelijke” Westen.

De Russen schonden en roofden; De Nazi-duitsers reglementeerden, maakten levende mensen tot slaven en machines; maar de geallieerden maakten hen tot nummers, die nauwkeurig gecategoriseerd worden. Anders gezegd: openlijke barbaren vergripen zich aan goederen, eer en leven van medemensen; gecamoufleerde barbaren vertreden de rechten van de mens; maar „beschaafde volkeren” vernietigen de menselijke persoonlijkheid zelf. Dat is het ergste.

Het loont de moeite, hier bij stil te staan.

Het is onmogelijk, zegt de Schrift, dat een gechristianiseerd volk, dat de genade Gods vermaad heeft nadat het tot kennis der waarheid is gebracht, opnieuw tot geloof zou komen. Welnu: wanneer het eenmaal gechristianiseerde Westen zich ernstiger aan de mens Gods vergriipt dan heidenen en barbaren doen, bewijst dit opnieuw dat het bederf van het beste tot het allerslechtste leidt. De zeven gemeenten van Kleinazië, aan wie de Heilige Geest door Johannes zijn brieven richtte, zijn van de Christelijke landkaart verdwenen. Het Christelijk Noord-afrika, lange tijd centrum en bolwerk van de jonge Christelijke kerk, kent geen Christus meer. Het laat zich aanzien dat de Christelijke kerk in Westeuropa eveneens haar langste tijd heeft gehad.

Frankrijk is ontkerkend. Het Duitse Lutherdom stond volledig open voor het nationaalsocialisme. De zonen van Calvin zijn in Engeland zeldzaam geworden. In de Scandinavische landen pleegt men nog slechts bij zijn doop en na zijn dood in de kerk te komen.

En is Nederland beter?

In Noordholland zijn prachtige kerkgebouwen gesloten. In Drenthe wordt opnieuw zending bedreven. Friesland en Groningen gaan onder in het materialisme. Beneden de rivieren pleegt men de vervloekte afgoderij van de mis. En de meest orthodoxe delen van ons land, Zeeland, de Zuidhollandse eilanden en de Veluwe, gaan onder in de verstikkende

overlevering-der-ouden, die sterker is dan de Christelijke vrijheid.

Kan het ook zijn, dat in Christelijk Nederland de kerk heeft opgehouden een zoutend zout te zijn? Zo ja, dan is haar toekomst niet best. Kan het ook zijn, dat wij in Christelijk Nederland de kerk zo hebben verwereldlijkt, dat ook aldaar de categorie, de groep, de partij, de krant, zaligmakende allures hebben gekregen? Verwachten ook wij de zaligheid van de ware kerk en haar organisaties — in plaats van Jezus Christus, die het individuele geloof werkt in wie Hij wil: wel door de kerk, door de gemeenschap der heiligen, door de prediking, maar in elk gelovige afzonderlijk?

Het zijn maar vragen. Doch vragen, waarop ieder van ons het antwoord zelf zal moeten vinden, los van de kerkbodes en los van de veilige gangbare mening.

Alles wijst erop, dat wij het 25e uur van de mensheid beleven: dat Gods oordelen in volle

gang zijn. Wie het ziet die merke daar op. Wat dat betreft beleven wij een interessante tijd, de volheid des tijds.

Want hoewel wij ons aan weersvoorspellingen wagen op grond van het avondrood, onder ons is het avondrood van Gods schepping nog niet algemeen waargenomen, hoewel het reeds vergloeit in de donkerende nacht.

Wat zal de Zoon des mensen als Hij wederkomt op de wolken (maranatha, kom haastig Heere Jezus) onder ons vinden?

Onmachtig theologisch geprevel, wereldgelijkvormige groepsorganisatietjes?

Afgezette ambtsdragers, kibbelende herders?

Doorslaande reformatie en stellinggevechten met andersdenkenden?

Of: geloof, hoop en liefde?

Wie niet liefheeft blijft in de dood, 1 Joh. 3: 14.

D. W. L. Milo.

Een Processie

Er zal onder ons wel niemand zijn, die zou willen beweren, dat de Heidelbergse Catechismus in antwoord 80 te ver gaat, wanneer daar gezegd wordt dat de Roomse mis in de grond der zaak niets anders is dan een vervloekte afgoderij. Toch hebben deze woorden in onze kringen veelal hun actualiteit verloren. Ik geloof dat dit vooral een gevolg hiervan is, dat wij al generaties lang van de Roomse kerk zijn afgegroeid en weggegroeid. We hebben op catechisatie nog wel eens iets over de mis opgevangen, er wordt eenmaal per jaar over Zondag 30 gepreekt, maar er is onder ons bijna niemand meer, die uit eigen ervaring en aanschouwing nog weet wat zich tijdens een mis in een Roomse kerk afspeelt. De afgoderij met de hostie is in het grootste deel van ons land teruggedrongen tot binnen de muren der Roomse kerkgebouwen. Wij zien het niet meer gebeuren. We hebben er geen contact meer mee. En daardoor hebben de genoemde woorden van antw. 80 veel van hun actualiteit verloren.

Voor onze vaders uit de tijd waarin de Catechismus is ontstaan, was dat anders. Zij wisten uit eigen ervaring wat er in de Roomse kerken gebeurde. Zij kenden allen de liturgie van de mis. Zij hadden zelf eens geknield voor de hostie en gebeden tot een stuk brood. Totdat hun het licht van Gods Woord was opgegaan en ze in volle scherpte zagen: we hebben afgoderij bedreven. En voor hun kinderen die niet meer Rooms waren opgevoed en die dus niet meer in Roomse kerken kwamen, was deze afgoderij toch ook nog vaak iets waarmee ze concreet te maken kregen, wanneer ze b.v. gevangen genomen waren en de priesters hen poogden te bewegen tot het aanbidden van de hostie. En ook in de straten van hun woonplaatsen konden ze soms zo maar met deze afgoderij geconfronteerd worden. Want waar Rome maar enigszins de kans krijgt, oefent ze haar afgoderij niet slechts uit binnen de muren van het kerkgebouw, maar ook publiek, in de open lucht, in de straten der stad. Voor onze vaders vormden de woorden van antw. 80 een zeer actuele belijdenis. Zó actueel, dat ze haar soms met gevangenisstraffen, folteringen, ja zelfs met de dood moesten bezegelen.

Iets van deze actualiteit gaat weer leven voor wie in het Roomse zuiden van ons land woont. Want ook zonder een kerk binnen te gaan kan men daar zeer concreet geplaatst worden voor de uitingen van deze afgoderij. Ik wil trachten u iets daarvan te laten voelen.

Het is maandag 15 augustus 1960. Wie gewend is 's maandagsmorgens gewekt te worden door matineuze buurvrouwen die reeds vroeg ijverig bezig zijn met de was, loopt deze morgen een goede kans een gat in de dag te slapen. Het blijft n.l. zeer lang stil en rustig deze maandagmorgen. Nergens klinkt het gebrom van wasmachines of het geplas van water. Ook op straat blijft het merkwaardig stil. Een enkele eenzame fietser schuift langs het raam. Een vader keert met een schare kinderen van een vroege ochtendwandeling terug naar huis. De stemmen van de kinderen, die op andere dagen overstemd en opgeslorpt worden door de geluiden van

het verkeer, klinken nu opvallend luid. Vanwaar deze vreemde rust?

Het is vandaag Maria Hemelvaart, of zoals de naam officiëel luidt: Maria ten Hemelopneming, de voornaamste en belangrijkste feestdag van Maria, die de Roomse kerk kent. De kerk eist van haar leden, dat ze deze dag als zondag vierden. Alle fabrieken en bedrijven liggen stil. De winkels zijn gesloten. De melkboer komt niet langs de huizen vandaag.

Zoals bekend heeft paus Pius XII op 1 november 1950 het dogma van de ten hemel opneming van Maria afgekondigd. Dat wil niet zeggen, dat er voor die datum in de Roomse kerk nog niet aan de hemelvaart van Maria werd geloofd. Integendeel, dat geloof is reeds zeer oud. We ontmoeten het reeds in de vroege middeleeuwen. Maar op 1 november 1950 is „het feit, dat Maria, de moeder Gods, naar ziel en lichaam ten hemel is opgenomen, een voor ons allen tot de Godsopenbaring behorende mededeling geworden. Zeker, het feit zelf heeft altijd tot de inhoud van de Openbaring behoord, maar door deze officiële uitspraak van de Kerk wordt het ons nu duidelijk, dat het zo is, en aanvaarden wij dit als een door God geopenbaarde mededeling”.¹⁾

Het gaat ons in dit artikel echter niet om de theologische achtergronden van dit dogma. Het ligt alleen in de bedoeling een indruk te geven van de wijze waarop deze Roomse feestdag kerkelijk wordt gevierd.

Op de dag waarop het „feit” van Maria's hemelvaart wordt herdacht, wordt in Maastricht behalve een feestelijke hoogmis ook een processie gehouden, waarin het Maria-beeld van de „Sterre der Zee” wordt megedragen. De naam „Sterre der Zee” schijnt een van de meest bekende titels van Maria te zijn. Merkwaardigerwijze is deze naam hoogstwaarschijnlijk te danken aan een misverstand. Hiëronymus (± 340—420) heeft n.l. eens een boek geschreven, waarin hij verklaringen geeft van de in de bijbel voorkomende hebreeuwse namen. Hij heeft zich daarbij ook bezig gehouden met de naam Maria. En deze naam betekent volgens hem: stilla maris sive amarum mare (= druppel der zee of bittere zee). Het is zonder meer duidelijk, dat deze verklaring van de naam Maria waardeloos is. Maar dat is in dit verband niet zo belangrijk. Waar het hier op aankomt is dit, dat latere afschrijvers een fout maakten en in plaats van stilla (= druppel) gingen schrijven stella (= ster). En zo is toen de gedachte in de wereld gekomen, dat de naam Maria betekende: Sterre der Zee. „Het moge prozaïsch aandoen”, schrijft Prof. Timmers, aan wie ik deze bijzonderheden ontleen, „toch is het alleszins waarschijnlijk, dat de zo poëtische titel der H. Maagd, sterre der zee, berust op een foutieve afschrijving der vroeg-middeleeuwse copiïsten”.²⁾ Later ging men deze naam in verband brengen met een andere eretitel van Maria, n.l. Illuminatrix (= de Lichtbrengende). En zo kreeg de naam Sterre der Zee steeds meer burgerrecht.

Uiteraard gold Maria onder deze naam al spoedig als patrones van de scheepvaarders. Maar deze devotie bleef toch niet beperkt tot de schippers, zoals blijken kan uit de volgen-

de regels van Adam van St Victor (± 1150): „Gegroet, uitverkoren maagd, / moeder van onze Verlosser, / die genoemd wordt sterre der zee, / geen dwaalster, / behoed ons in de zee van dit leven / voor schipbreuk / en wil voor ons steeds voorbidden / bij de Heiland, Uw Zoon”.³⁾

In Maastricht wordt Maria als Sterre der Zee vereerd in een zijkapel van de romaanse basiliek⁴⁾ van O. L. Vrouw. Boven de ingang van deze kapel staat met gulden letters: „Ga hier niet voorbij zonder te zeggen: Ave Maria”. In deze kapel staat het Mariabeeld met het kind Jezus op de arm op een altaarachtige verhoging. Maria en haar kind dragen elk een kostbare zilveren kroon. Achter het beeld rijst een overdadig verguld triptiek (= drieluik) op. Voor het beeld branden talloze kaarsen, waarvan het licht weerkaatst wordt in het goud en zilver, zodat de kapel vol is van een sprookjesachtig geschitter en geflonker. Hier staat het beeld dag in dag uit onaandoenlijk (Jes. 44: 18!) de devotie-eerbewijzen van zijn vereerders in ontvangst te nemen. Maar op 15 augustus is het de grote feestdag van Maria. Dan wordt het beeld van zijn verhoging gehaald en megedragen in de processie.

Het woord processie is afgeleid van het latijnse werkwoord procedere, dat voortschrijden betekent. Nu, schrijden is inderdaad het juiste woord, wanneer men het tempo wil aangeven waarin de stoet zich voortbeweegt. Voorop lopen een paar agenten om de weg vrij te maken en dan volgt de custos (= bewaker, koster) van de Maria-kapel, gekleed in zwart uniform, een soort ministersteek op het hoofd en een blinkende hellebaard over de schouder. Achter hem volgt een groep koorknapen in rood-witte gewaden. En dan volgen in een bonte afwisseling een paar nonnen met een kleuterklasje, een groep meisjes in het wit, elk met een tuiltje bloemen in de hand, onafgebroken biddend: Wees gegroet, Maria, vol van genade. Achter hen een groep vrouwen met rozekransen, eveneens biddend: De Heer is met u, en gezegend is de vrucht van uw schoot. Dan volgt een fanfare-corps in gala-uniform. Voorop een tamboer-maitre met een reusachtige beremuts. Het korps speelt een hymne: Ave Maria. De Limburgse fanfarekorpsen zijn beroemd. Er wordt goed gespeeld: een eenvoudige, ietwat slepende melodie. Daarna weer meisjes in het wit. Op draagbaren dragen ze kostbare gouden en zilveren schrijnen waarin zich relieken van heiligen bevinden. Nu komt een groep priesterstudenten. Zij dragen de borstbeelden van vijf heiligen mee: St Servatius, St Hubertus, St Monulfus, St Gondulfus en St Bartholomeus. In deze borstbeelden bevindt zich een glazen kastje waarin enkele botjes liggen, die afkomstig heten te zijn van de geraamten dieser heiligen. De eerste vier heiligen spelen in Maastricht een belangrijke rol. Ze zijn n.l. allen bisschop van deze stad geweest omstreeks de 8e eeuw. De relieken zijn tijdens het voorbijtrekken van de stoet niet goed te zien. Wie ze nauwkeuriger bezien wil, kan terecht in de schatkamer van de O.L.Vrouwe Basiliek, waar ze met nog vele andere staan uitgesteld. Wie, zoals de Roomsers, aanneemt dat deze botten werkelijk afkomstig zijn van genoemde heiligen, moet toch wel het onbehaaglijke gevoel krijgen, dat hun lichamen en geraamten na hun dood gruwelijk geschonden zijn en dat hij in deze schatkamer geconfronteerd wordt met de corpora delicti van lijk- en grafscennis. Heel deze relieken-cultus is en blijft een luguber bedrijf.

Maar keren we terug tot de processie. Op een geweldige draagbaar nadert nu het beeld van de Sterre der Zee, gehuld in een kostbare statiemantel van donkerblauw fluweel, bestikt met gouddraad. De fanfare speelt nog steeds de mystieke klanken van de Maria-hymne. Achter het beeld volgen deputaties van verschillende officiële instanties: de Commissaris van de Koningin in Limburg, vertegenwoordigers van de rechterlijke macht, van de politie, van het gemeentebestuur. De burgemeester, Mr W. Baron Michiels van Kessenich, loopt mee in officiële ambtsgewaad. Ze dragen lampen waarin ambtsgebrand. Ook loopt in de stoet nog een kerkkoor mee.

En dan ruik ik al de wierook die me waarschuwt, dat nu het belangrijkste deel van de stoet gaat komen. Voorafgegaan door twee rijen van zeven meisjes met palmtakken volgen eveneens tweemaal zeven misdienaars in

rood-witte gewaden, zwaaiend met wierookvaten aan kettingen van bijna een meter lengte. Het is aan hen te zien, dat het een zwaar werk is, een werk dat ook een voortdurende oplettendheid vereist. De slingerbeweging van de veertien wierookvaten moet gelijkmatig en in hetzelfde tempo plaatsvinden, daar anders botsingen onvermijdelijk zijn. Zwarte wolken wierook dalen neer op de mensen die rijen dik langs de kant van de straat staan opgesteld.

Een koor knaap rinkelt met een schel. Dat betekent dat de hostie vlakbij is. Plotseling hoor ik het geruis van kleren om me heen. Alle mensen, groot en klein, knielen aanbiddend neer voor de naderende hostie. Een paar oude mensen die stram in de botten geworden zijn, maken een diepe buiging. Slechts een enkeling blijft recht overeind staan. Hier manifesteert zich aangrijpend de verdwazing, de afgoderij: trottoirs vol knielende mensen die een klein, rond stukje brood aanbidden. O God, heb medelijden met dit misleide volk.

De hostie die zich in een prachtige gouden monstrans bevindt, wordt gedragen door een priester die onder een enorm baldakijn van purper en goud loopt. Vlak voor het baldakijn uit gaan nog enkele brevierende priesters, van wie er één een kostbaar missaal meedraagt. Hun kleding maakt een feestelijke indruk. Over de zwarte toog hangt een witte superplie af en daaroverheen nog een olijkleurige kazuifel waarop verschillende motieven in rood zijn aangebracht. Op de rugzijde van een der kazuifels zie ik de voorstelling van een pelikaan die zich met haar snavel in haar eigen borst boort. Volgens de legende zou de pelikaan haar jongen doden, wanneer ze hun ouders met hun vleugels slaan. Drie dagen later echter zou ze zich haar borst openpikken en met het bloed uit de wond haar jongen weer tot leven brengen.⁵⁾ Het ligt voor de hand, dat de pelikaan vanwege deze legende in de beeldende kunst een geliefkoosd symbool werd voor Christus.

Onmiddellijk achter het baldakijn loopt de bisschop van Roermond, Mgr P. Moors, als bisschop kenbaar aan de paarse mozetta (= mouwloos manteltje). Zijn staf en mijter worden hem nagedragen door twee jonge priesters in toog en superplie. Opmerkelijk is, dat ze deze voorwerpen blijkbaar niet in hun blote handen mogen houden: ze houden ze vast met doeken.

De bisschopsstaf is opvallend strak van vorm en lijn. Hij is voorzien van de voorstelling van St Barbara, de patrones van de mijnwerkers, in de toren van het slot waarin ze volgens de legende gevangen heeft gezeten. Welbewust is bij het ontwerpen van deze staf afgezien van het barokke, krullerige model dat we kennen als attribuut van St Nicolaas. De strakke vorm heeft de bedoeling de oorspronkelijke betekenis van de bisschopsstaf — de herdersstaf! — weer duidelijker te accentueren. De strakke lijn wordt niet doorbroken door de Barbara-groep. Het gevaar dat dit gebeuren zou, was zeer acuut. Door de staf zelf als toren op te vatten is het echter op een even simpele als knappe wijze bezworen. Een kleine verdikking was nu voldoende voor de uitspringende kantelen van de toren. In vergelijking met deze kantelen springt de figuur van Barbara weer terug, zodat de hele voorstelling a.h.w. vergroeid is met de staf en de vloeiende lijn niet wordt verstoord.⁶⁾

Wanneer de bisschop is gepasseerd, is de stoet bijna ten einde. Nog slechts enkele figuren voor wie bijna niemand meer aandacht heeft, volgen. De mensen zijn weer gaan staan en beginnen zich reeds te verwijderen.

Heel de Roomse liturgie is doortrokken met symboliek. Ook de processie heeft men met deze symboliek geladen. Volgens Durandus, schrijver van het grootste en belangrijkste middeleeuwse standaardwerk over liturgie en symboliek⁷⁾, symboliseert de processie de tocht van het volk Israël door de woestijn naar het land Kanaän. Allerlei onderdelen van de stoet krijgen in dit raam natuurlijk een zeer bijzondere betekenis. Het licht van de kaarsen die worden megedragen, herinnert aan de vuurkolom die voor het volk Israël uittrok. „De Joodse priesters droegen de Verbondsark, in de processie wordt het schrijn met de gebeenten der Heiligen megedragen. Bij de uittocht der Joden was Aäron in zijn hogepriesterlijke tooi aanwezig, in onze processies de Bisschop met zijn

mijter; bij hen Mozes met zijn roede, bij ons de Bisschop met zijn staf of een vorst met zijn scepter... Bij de Joden stak het volk zich in wapentooi, bij ons siert de clerus zich met zijn paramenten en tooit zich het volk met deugden... Trekt de processie naar de kerk toe, dan is die als het Beloofde Land".⁸⁾

Het is niet moeilijk vast te stellen, dat deze symboliek op verschillende punten mank gaat. Om slechts één ding te noemen: de processie trekt niet alleen naar de kerk toe, maar ze vertrekt ook van de kerk. Het kerkgebouw zou dus Egypte en Kanaän tegelijk moeten zijn! Maar het is natuurlijk mogelijk, dat men dit geen bezwaar vindt. In de symboliek kan nu eenmaal verbluffend veel.

De route die de processie volgt, is niet lang. Men kan haar gemakkelijk in een kwartier lopen. Maar de processie doet er ruim een uur over. Dat komt niet alleen door het langzame tempo, maar ook doordat men halverwege halt maakt voor een plechtigheid. Op een soort pleintje staat een altaar tegen een muur. De verschillende groepen stellen zich aan weerszijden op. De monstrans met de hostie wordt boven het altaar geplaatst. De bisschop komt naar voren en knielt op de treden van het altaar. Er wordt hem een stoel omgehangen. De priesters groeperen zich om hem heen en knielen eveneens. Ze hebben hun handen tegen elkaar. Hun lippen prevelen gebeden. Het is alsof men een middeleeuws schilderij ziet. Deze gedachte dringt zich nog te meer op, omdat het devoot geheven gelaat van de priester die de monstrans gedragen heeft, zo weggelopen kon zijn van een schilderij van Giotto. Een priester staat op en zingt enkele liturgische teksten uit het mis-boek. Op een gegeven moment knielen alle toeschouwers neer op de straatstenen. Er wordt gebeden tot de hostie. Er wordt gezongen door het zangkoor. De hostie wordt getoond aan de geknielde menigte. Dan is de plechtigheid afgelopen. De priester begeeft zich met de monstrans weer onder het baldakijn. De verschillende groepen formen zich weer tot de processie. En dan trekt men in de richting van de kerk. Daar stelt het fanfarekorps zich op voor de kapel en begint het de hymne „O, Sterre der Zee" te spelen, een indrukwekkende, meeslepende melodie die door de honderden mensen op het O.L.-Vrouweplein spontaan wordt meezongen. En onder de klanken van dit lied trekt de processie de basiliek binnen.

De processie is ten einde. Het beeld van de Sterre der Zee wordt weer in de kapel geplaatst. De relieken worden weer tentoongesteld in de schatkamer. De hostie wordt weer weggeborgen in de tabernakel. De bisschop vertrekt naar Valkenburg, waar hij om 3 uur een plechtige ziekenzegening zal verrichten bij de Lourdes-grot. De mensen haasten zich naar huis. Het is bijna half een: etenstijd.

Ik hoop dat ik u zo enigermate een indruk gegeven heb van wat er bij een processie gebeurt en wat er in de stoet meebrengt. En het zal u na lezing van dit alles niet bevreemden, dat wie als gereformeerde dit ziet en meemaakt, weer iets gaat voelen van de actualiteit van antw. 80 der Heidelbergse Catechismus.

Een processie kan bijzonder indrukwekkend zijn door de gewaden der priesters, de kostbare kunstvoorwerpen, de koorzang, om maar iets te noemen. Maar dat alles wordt doorglijmd door het pijnlijke besef, dat men hier staat voor een christendom dat tot bijna onherkenbaar wordens toe is verminkt door afgoderij en bijgeloof. Wie dit eenmaal gezien en gehoord heeft: de op straat knielende massa, de monotone cadans van de onafgebroken stroom weesgegroettes, de mystieke devotie op de gezichten, de tot de ouwel biddende priesters en mensen, de massale zang van de Maria-hymne, die wordt vervuld met ontzetting dat een dergelijke verwording van het oorspronkelijke christendom mogelijk is geweest. Diens hart stroomt ook vol van medelijden met zoveel schapen die wel prachtige herdersstaven mogen bewonderen, maar die geen ware herders hebben. En die bidt: Herder Israëls, neem ter ore! Gij, die Jozef leidt als schapen, O God, herstel hen, doe uw aanschijn lichten, opdat zij verlost worden.

Het gebed van Paulus voor zijn broeders naar het vlees hield niet op. Laten wij het

niet vergeten, dat er ook een dergelijke band ligt tussen ons en de Roomse kerk. En laten we maar bidden. En, waar we de gelegenheid hebben, werken.

Maastricht

M. R. van den Berg.

1) Fr. Thijssen in „Het Schild", 28e jrg., p. 125.
2) Prof. Dr J. J. M. Timmers, Symboliek en Iconographie der christelijke kunst, Roermond 1947, p. 468.

3) Timmers, a.w. p. 470.
4) De naam basiliek is een eretitel die door de paus slechts aan enkele kerken verleend is. Ze worden onderscheiden in „meerdere" en „mindere". De O.L.Vrouw te Maastricht behoort tot de „mindere". Van de „meerdere" zijn er slechts vier, alle te Rome. Ze danken hun „meerderheid" aan een pauselijk altaar.

5) Deze legende is zeer oud. Ze stamt uit de Physiologus, een populair-theologisch werk uit het begin der 2e eeuw, waarin de hoofdzaken der christelijke leer worden behandeld in de vorm van dierenfabels.

6) Deze nadere gegevens omtrent de bisschopsstaf van Mgr Moors zijn mij bekend geworden door een ontmoeting die ik vorig jaar had met de ontwerper en maker van deze staf, de heer F. Jaritz te Doorn.

7) Het woord symboliek heeft hier dus een totaal andere betekenis dan bij het vak dat onder dezelfde naam voorkomt op de series lectionum van onze Theol. Hogeschool.

8) Timmers, a.w. p. 414 v.

BOEKBESPREKING

Calvinistisch Jongelingsblad 22 juli 1960

Dit bondsdagnummer werd ons toegezonden met verzoek het te bespreken. Aan welk verzoek we bij dezen voldoen. Laten we beginnen met te zeggen, dat dit nummer er wat de „opmaak" betreft goed uitziet. Dit geldt trouwens van alle nummers, die we onder ogen krijgen. Wie enige ervaring met dit werk heeft weet dat hier heel wat zorg en tijd in zit. Hulde aan de man, die hier voor zorgt.

Dit nummer bevat de redevoeringen, die gehouden zijn op de bondsdag. De jongelui hebben heel wat voorgeschoteld gekregen. Naar mijn mening wel wat al te veel. Het is voor mij de vraag of er van de vele, meest nogal lange redevoeringen op zulke dagen wel veel wordt onthouden. Ze konden dunkt mij over het algemeen wel een beetje korter zijn. Vroeger schijnt men uren naar preken en redevoeringen te hebben geluisterd. Maar in deze tijd gaat dat niet meer.

Met de inhoud van de gehouden toespraken kan ik mij over het algemeen zeer wel verenigen. Al spreekt het éne mij meer toe dan het andere. Smaken verschillen nu eenmaal en wat de één niet lust daar smult een ander van. Er zijn zeer goede dingen gezegd op deze bondsdag en over het algemeen staan er ook beste artikelen in dit blad. Dat ik geregeld lees.

Als ik een opmerking mag maken, dan zou ik willen zeggen: Sommige sprekers (en schrijvers) zouden wat zij te zeggen hebben wel een beetje gewoner kunnen zeggen dan zij doen. Waarom bijv. een spreker moet beginnen met een „oratio benevolentiae" is mij niet duidelijk. Ik ken deze uitdrukking niet, heb wel eens gehoord van een „captatio benevolentiae", maar het heeft m.i. niet de minste zin deze uitdrukking te gebruiken voor jongelui, waarvan vrijwel niemand latijn kent. Trouwens dit vreemde woord staat in deze rede — en in andere — niet alleen. Ik noteerde: „gebildet", „vervisualiseringsproces", „specifiek", „magie", „ideologie", „fragmentarisch", „sympathetisch", „auditorium", nog eens „ideologie", „allure", „assortiment". Het komt me voor, dat sprekers — en schrijvers — voor dit publiek beter hun moedertaal kunnen gebruiken. In een van de toespraken worden twee griekse woorden met elkaar vergeleken, die in betekenis nogal zouden verschillen. Ik zet achter dit verschil een vraagteken, maar de spreker kan mogelijk gelijk hebben. Maar het heeft niet de minste zin om het griekse woord te noemen. Niemand verstaat het, niemand onthoudt het, niemand heeft er wat aan. Behalve misschien een enkele bolleboos, maar dáarvoor spreekt men toch niet alleen? Ik zou sprekers en schrijvers een gezegde willen voorhouden waar wel wat in zit: „Doe maar gewoon, dat is meestal gek genoeg".

Verder waag ik het de vraag te stellen of

wat aan de jonge mensen wordt voorgezet soms niet wat zwaar is. Dat geldt de inhoud van het blad in het algemeen. Ik vind het een best blad en lees het meestal met genoegen. Ik heb alle waardering voor het vele werk, dat er voor gedaan wordt. Naar ik vermoed zonder enige beloning. Ik neem mijn pet daarvoor af. Maar ik meen in alle bescheidenheid en bij alle waardering toch de vraag te mogen stellen: Denken alle schrijvers er wel altijd aan, dat zij voor jonge mensen schrijven? Die nog moeten leren lezen. Ze moeten er om zo te zeggen toe getrokken worden. Men kan wel zeggen, dat de ruif niet te laag moet worden gehangen en dat het goed is voor een mens, dat hij op z'n tenen moet staan en dat beroemde voorgangers het hun publiek ook niet zo gemakkelijk maakten. Het is allemaal goed en wel, maar die beroemde voorgangers konden zich ook wel eens vergist hebben. Een jongmens zei eens: „Ik ben in één opzicht knapper dan X. Ik snap iets wat hij niet snapt, namelijk dat wij niet snappen kunnen wat hij wel snappen kan”. Hij had in het bedoelde geval gelijk denk ik.

Ik weet wel, dat de kunst moeilijk is en de kritiek gemakkelijk. Het is mij ook bekend, dat het niet altijd gemakkelijk is voor verschillende onderwerpen geschikte schrijvers te vinden. Die het goed zouden kunnen, doen het soms niet. Ik weet ook, dat het soms gemakkelijker is „zwaar” te schrijven dan duidelijk en klaar. Toch waag ik het deze opmerking te maken: Broeders, schrijft voor de jeugd bevattelijk, zo bevattelijk mogelijk. Er zijn wel jongelingen, die vreemde woorden kennen, maar er zijn er ook die ze niet kennen. Waarschijnlijk vormen zij, zelfs in deze tijd, de meerderheid. Het is bovendien mijn ervaring, dat men soms in een vreemd woord vlucht, omdat men het in gewoon nederlands niet kan zeggen. Het is ook mijn ervaring, dat men dan vaak de zaak niet recht door heeft. Theologen en filosofen gebruiken soms een „dieventaaltje”, dat geen gewoon mens begrijpen kan. En onze jonge mensen zijn meest maar gewone mensen. En de buitengewone begrijpen het zeker wel als de gewone er bij kunnen.

Verder zou ik willen opmerken: Richt de aandacht vooral op de praktijk van het leven. Dat is in mijn jonge jaren veel te weinig gebeurd. Wij werden bezig gehouden met beschouwingen en theorieën en problemen, die meestal weinig nut deden. Ik althans heb er niet veel nut van gehad. Het meest heb ik gehad aan de Bijbelbesprekingen en die zullen ook nu de hoofdzaak moeten vormen. De Bijbel geeft geen theorieën en beschouwingen, maar is op de praktijk van het leven gericht. Dat zal ook het geval moeten zijn met het jeugdwerk.

Tenslotte nog één opmerking: Een spreker heeft gezegd, dat we moeten leven voor de kerk. Op één lijn werden de volgende uitdrukkingen gebezigd:

„In het verbond leven.

Uit de verlossing leven.

Voor de kerk leven”.

Het komt mij voor, dat deze gelijkstelling niet deugt. Zeker niet als we denken aan één kerkformatie. Ik vrees wel eens, dat sommigen de kerk zo op de voorgrond stellen, dat de Koning der kerk op de achtergrond komt. Dat is natuurlijk de bedoeling niet, maar kan wel het gevolg zijn. Er wordt van de kerk nogal hoog opgegeven in onze kring. Slagwoorden als: „Men ziet de kerk niet meer” en „als het in de kerk mis gaat, gaat het overal mis” en dergelijke gaan er nogal grif in. Zonder dat men precies vraagt wat het eigenlijk betekent.

Ik geloof een heilige algemene christelijke kerk. Ik geloof ook, dat Christus nooit zonder onderdanen zal zijn. Maar ik bedenk ook, dat kerkformaties kunnen vervallen. Er zijn tijden, dat men roemt: „Des HEREN tempel, des HEREN tempel, des HEREN tempel zijn deze”, terwijl het in de kerk al zo mis is, dat de HERE zegt: „Maakt uw wegen en uw handelingen goed, zo zal Ik ulieden doen wonen in deze plaats”. Jer. 7. Bovengenoemde woorden over „des HEREN tempel” worden dan valse woorden genoemd, waarop men niet vertrouwen moet.

Laten wij maar oppassen, dat wij in dat kwaad niet vallen. Er is een Duits rijmpje, dat in het Nederlands vertaald luidt:

Luthers kerk en Luthers leer,
gaan verloren nimmermeer.

We zullen allen wel groot bezwaar hebben

tegen dit gezegde. We kunnen zien, wat er van Luthers kerk kan terecht komen. Ook al zetten we in plaats van Luther Calvijn, dan zullen we er nog bezwaar tegen moeten hebben. Kerken kunnen vervallen, ook de onze. Maar Jezus Christus is gisteren en heden Dezelfde en tot in eeuwigheid. Ik zou dan ook in plaats van: „Voor de kerk leven” willen zeggen: „Voor Christus leven”. Als we dat doen, dan komt het met de kerk vanzelf wel in orde.

Deze kritische opmerkingen meen ik als oudere wel te mogen maken. Ik hoop, dat ze opbouwend zijn. Dat is de bedoeling althans wel.

H. J. Jager.

PERSSCHOUW

HET GESPREK (2)

Het innerlijk tegenstrijdige in Kraemer's communicatie-idee

Wanneer Kraemer dan ook schrijft: „Dat het niet werkelijk tot een ontmoeting kwam met de moderne wereld” (p. 120), en daarmee de evangelisatiemethoden van de negentiende en het begin van onze eeuw afwijst, dan kan ik niet anders dan over dit werkje van Kraemer schrijven, dat het ook hierin niet werkelijk tot een ontmoeting komt met de moderne wereld, omdat Kraemer een ontmoeting najaagt, die een fantoom is: een gezagsloze prediking, die desalniettemin het gezag van het bijbels getuigenis involveert; een gezagsloze communicatie, die desalniettemin, hoezeer zij ook zoveel mogelijk de vorm van een gezagsloos spreken met de ander voor zich verkiest, en zelfs er naar op uit is, om vanuit de ander te komen tot het „opdat ook gij...”, voor die ander des te verwerpelijker is en als ontmoeting des te meer verafschuwd wordt, omdat de ontmoetingspartner met bedoelingen komt, die de ander „aan zichzelf” willen ontnemen, en omdat zij niets minder inhouden, dan dat die ander niet langer zijn lot in eigen handen neemt en zich ontmoderniseert en ont-menselijkt.

Of is deze vorm van ontmoeting geen fantoom? Vindt in de ontmoeting met de moderne mens niet juist de wederzijdse ex-communicatie plaats: de communicerende, die de ander van het modern zelfbewustzijn wil bevrijden en ook, wanneer hij „naast” de ander gaat staan, daarom niet los komt van eigen intentie, aan hem „de Boodschap” te communiceren, en d.i. hem van eigen modern zelfbewustzijn, en derhalve ook van eigen existentiële en existentieel zelfbewustzijn te bevrijden; en de tweede communicant, die ook geen „object” is, maar eveneens met kennelijke bedoelingen in de „communicatie” ingaat, er geen rust in vindt, dan nadat ook die „missionaris”, die „apostolisch bewogen” van zijn apostolische bewogenheid is verlost, en eindelijk zichzelf leert kennen als die mens, voor wie er niets hogers kan bestaan dan de mens en de vermenschlijking der wereld (Merleau-Ponty) of als die mens, die van zichzelf weet, dat de godheid wil, dat hij vrij is, en dat hij derhalve zichzelf als historie is, zichzelfvormend, zichzelfcreërend, zichzelf normerend, zichzelf humaniserend, zichzelf autonomiserend. (Jaspers). Om zulk een ontmoeting desondanks nog te sieren met de sieradiën der „communicatie”, waarin gemeenschappelijke overtuiging en wederzijdse erkenning van elkander grondvoorwaarden zijn, en ze als „echt-menselijke ontmoeting” en democratisch te kwalificeren, waar debat noch discussie inherent zijn, hoe is dit mogelijk, tenzij men zichzelf iets voorspiegelt?

Deze ontmoeting is een strijd. Zeker, het kan een strijd zijn, waarin men zelfs over en weer elkander aan wapenen helpt, omdat geen van beide een gemakkelijke, goedkope en derhalve onvruchtbare overwinning beoogt. Maar een strijd blijft het. Een strijd, waarin het „Opdat ook gij...” wederzijds aanwezig is, en waarin beider „Opdat ook gij...” elkander kruisen, zoals degens elkander kruisen.

Er is gelukkig een eerste hoofdstuk. En het leeuwenaandeel in dit eerste hoofdstuk is een explicatie van het Bijbels getuigenis. Dat leeuwenaandeel blijft ook in deze lezingen domineren. Zo ziet Kraemer geen wezenlijke communicatie mogelijk, tenzij in de bekering tot God en in het geloof in Jezus Christus als Verlosser, Verzoener en Voleinder. Maar het huwelijk, dat hij in deze lezingen voorts aangaat met de existentie-filosofie is kinderloos, is een mésalliance. en brengt het cruciale vraagstuk — in theorie en in praxis — van de communicatie van het Evangelie aan de moderne mens, niet alleen geen stap nader tot een oplossing of een aanpak, maar brengt ons in een slop. Ik kan mij niet indenken, dat denkers als Jaspers en Merleau-Ponty bij kennisname van dit geschrift, hun hoofd niet schudden en niet meer of minder verontwaardigd zijn over wat in hun ogen — en m.i. ook terecht — misbruik is van wat zij als communicatie en ontmoeting den volke hebben

kond gedaan. Het evangelie is er niet bij gebaat, en de moderne mens is er in onderschat en als modern mens radicaal miskend.

Kraemer's anthropologisch gronddogma: zijn christelijk-existentialistische mensbeschouwing

Niet veel willen wij zeggen over het anthropologische gronddogma, dat Kraemer via de christen-extentialist Mehl overnam van Jaspers: de mens is slechts mens in de ontmoeting en in het „Mit-sein”; ja, hij is ontmoeting en Mit-sein. Ontmoeting met zichzelf, ontmoeting met de ander; ontmoeting met de niet-menselijke werkelijkheid, en (eventueel) ontmoeting met God.

Niemand ontkent, dat mens noch ding voorkomen buiten samenhang en buiten verband. Ook en zelfs het individualisme wil een samenlevingsvisie zijn en niet minder. Maar dit is iets anders dan te poneren, dat de mens samenleving, ontmoeting zou zijn. Dit relationisme in de huidige anthropologie en metafysica, ook in de huidige theologie wil ons ten onrechte leren, dat de relata ener relatie met de relatie zelve zouden samenvallen. Zo zou de mens dialoog zijn: gesprek met zichzelf, de ander, de dingen, God. Ik meen, dat daarmee de individualiteit van mens en ding zijn miskend. Ik meen, dat in laatste instantie het gesprek door de mens, de mens niet door het gesprek wezenlijk wordt bepaald. De mens gaat niet op in de act van het gesprek of in de act van de ontmoeting. En daarin is de mens meer dan historie, meer dan ontmoeting, meer dan gesprek. Hij transcendeert zijn ontmoeting en zijn ontmoeten, zijn gesprek en zijn spreken, in zijn identiteit, die niet door de relatie geconstitueerd wordt, maar waar de relatie mee door wordt geconstitueerd. Trouwens, waar zou de relatie als relatie blijven, als ze eigen grond en grondlegging zou moeten zijn? Het relationisme, ook in de anthropologie en sociologie, lost geen vragen op, maar is dogmatisch blind voor eigen absolutering der relatie, om daarna — zoals vanzelf spreekt — vrij spel te hebben.

Maar dit gronddogma doet ook weer in zoverre aan het Bijbels karakter van de inzet van Kraemer's studie niet af of toe, dat deze inzet staan blijft ook indien dit relationisme, sociologisme en historisme in de mensbeschouwing zouden wegvallen. De inzet zou er alleen helderder en Bijbels verantwoord door zijn geworden.

In dit verband moet mij nog iets van het hart. Kraemer acht het — en m.i. terecht — mede kenmerkend voor onze tijd, dat „grote humanisten grif als de rechtmatige leiders der mensheid worden aanvaard. Theologen echter, die ten minste dezelfde eruditie hebben...”, hebben geen enkele kans op dezelfde aandacht en bekendheid... Het is symbolisch voor het feit, dat de Christelijke Kerk en het Christelijk denken naar het algemeen gevoelen niet werkelijk respectabel... zijn” (p. 63). Aan deze passage moet ik steeds denken, wanneer ik Kraemer zelf te werk zie gaan. Wat doet Kraemer anders dan, in het spoor van R. Mehl, een christelijk-existentialistische mensbeschouwing en communicatie-idee ons voor te schotelen, en dusdoende achter Karl Jaspers, die hij ook zelf als de hoofdbron van deze idee vermeldt, aan te gaan? Zo steunt hij het „algemeen gevoelen”, dat grote humanisten als de rechtmatige leiders der mensheid worden aanvaard. Theologen, christendekers als Kraemer kunnen toch moeilijk hierop aanspraak maken, wanneer zij zelf in het kielzog van deze humanisten varen? Zij zijn ook geen leiders, van hoe grote eruditie ze ook mogen zijn, maar ze gedragen zich als geleiden. Om eerst daarna met correcties en aanpassingen te komen, waardoor het humanisme van de humanistische leiders christelijk acceptabel zou moeten worden. Ik zie hier niets „eerbiedwaardigs” in. Ik zie hier alleen maar in, dat zij secundaire figuren zijn, en dat men hen ten onrechte als leider der mensheid zou beschouwen, zelfs indien men hen naast die humanisten zou zetten, uit wier hand zij hebben gegeten en gedronken. Zelfs Kraemer's woordgebruik, de titel — „communicatie” — is reeds aan het humanisme ontleend. Zolang theologen en christen-denkers roofbouw plegen op het humanisme, en zich aan het humanistisch denken oriënteren, zijn zij zelf er verantwoordelijk voor, dat zij voor tweede-rangs-figuren worden aangezien, ongeacht het feit, dat men „Kerk” en „Christelijk” — in de verbinding van „Christelijk denken”, zoals hier geschiedt — met hoofdletters schrijft. Want in feite komt de hoofdletter hier aan het humanisme toe, en behoort kerk en christelijk met kleine, heel kleine letters, en dan nog met aanhalingstekens van „kerk” en „christelijk” spreken, omdat niet hij van dat christelijk denken, doch dit christelijk denken blijktbaar van hem leeft.

Wat kan Kraemer materiëel voor bezwaar aanbrengen tegen een stelling als deze: Zodra hij buiten een trouwe weergave van de Bijbel treedt, en dan over communicatie gaat spreken, spreekt hij er uit de tweede en derde hand over, en doet men beter, naar de eigenlijke bron te gaan, d.i. naar de existentiële filosofie van Jaspers of die van Merleau-Ponty. Daar vindt men het bronnenmateriaal, en niet in Bossey, niet in de „Wereldkerk”. Menige theoloog of „Christen-

denker" van vandaag heeft boter op zijn hoofd. Slechts in de enge kring van deze theologen en „Christendenkers" bewaart men hier te gemakkelijker het stilzwijgen over, elkander zakelijk gesproken, verschalkende.

C. V.

VAN HIER EN GINDS

Amerika's decadentie

De *Christian Century*, een leidend orgaan van de protestantse wereld van de Verenigde Staten wijst op de decadentie van Amerika, hierin uitkomend, dat de „sex-idool" Elvis Prestly, kort na zijn terugkeer uit de militaire dienst, aan een T.V. programma meewerkte en daarvoor het luttele bedrag van 125.000 dollar opstreek. Dit bedrag, zo schreef de C.C., is meer dan het jaarlijkse inkomen van de president der Ver. Staten. Men kan er van betalen 25 jaarwedden van onderwijzers en 42 van predikanten. Het is voldoende om 125 studenten gedurende een jaar van te laten studeren. En 3000 vluchtelingenkinderen kunnen er gedurende één jaar van gevoed worden.

Grote toekomst voor 't Braziliaanse Protestantisme

Prof. Meijer vertelt van de verblijvende groei, die de protestantse kerken de laatste jaren mogen meemaken. Pinkstergemeenten en Baptisten hebben reeds een ledental, dat het half miljoen nadert. De Presbyteriaanse Kerk — nu honderd jaar geleden gesticht — heeft 150.000 leden, een andere „onafhankelijke" Presbyteriaanse Kerk, ook het resultaat van Amerikaanse zendingsarbeid, telt 60.000 leden. Beide kerken werken zeer vriendschappelijk samen en hopen zich in de nabije toekomst te verenigen. De groei der kerken is ongeëvenaard. Natuurlijk is men in r.k. kring hierover zeer verontrust; er heerst daar een groot tekort aan priesters, waardoor men o.a. aan de r.k. kerk in de Verenigde Staten om zendingen moest vragen.

De Presbyteriaanse Kerken nemen jaarlijks 21000 personen als lid op. 't Is een heel probleem, om tijdig voldoende theologen op te leiden voor de zich zo snel uitbreidende kerken. De Presbyteriaanse Kerk heeft op het ogenblik 550 predikanten om te zorgen voor 637 georganiseerde kerken, 237 regelmatige samenkomsten en 1766 zendingsposten (d.w.z. plaatsen, waar slechts weinig of helemaal geen leden zijn, maar waar regelmatig wekelijks een dienst wordt gehouden).

Naar „Missionary Monthly" van oktober 1959 meedeelt, heeft de r.k. bisschop Agnelo Bossil verklaard, dat het aantal Protestanten in Brazilië in 3 jaar tijds verdubbeld is, nl. van 2 miljoen in 1954 tot ongeveer 4 à 5 miljoen in 1957. De bisschop waarschuwde, dat, als dit zo doorging, Brazilië binnen enkele jaren 'n protestants land zou worden. Hij schreef: „Het Katholicisme is stervende in verschillende Latijns Amerikaanse landen, Brazilië inbegrepen, terwijl daarentegen de protestantse ketterij blijkbaar welig tiert".

Bijbels in Indonesië

Er is toestemming verleend, dat in de e.v. twee jaren bijbels en bijbelgedeelten in Indonesië mogen worden ingevoerd. De verschillende bijbelgenootschappen zijn koortsachtig aan het werk om zo snel mogelijk grote partijen daarheen te zenden.

Minstens 400.000 bijbels en bijbelgedeelten moeten binnenkort naar Indonesië, hetgeen betekent, dat plotseling enorme verscheppingen moeten plaats vinden.

Wanneer alles wordt meegeteld waarop uit binnen- en buitenland mag gerekend worden, dan nóg komt ons tekort op twee honderd vijftig duizend gulden, dat is twee en een halve ton.

Toch is het geloof aan de noodzakelijkheid deze kans met beide handen aan te grijpen — en het vertrouwen in de offervaardigheid van de Protestantse gelovigen zo groot, dat deze 400.000 bijbels en bijbelgedeelten naar Indonesië zullen gaan!

Weet U, dat deze 400.000 bijbels en bijbelgedeelten 170.000 kilo wegen, hetgeen betekent dat er een goederentrein van 17 wagens van ieder 10 tonnen inhoud, zou moeten rijden....!

Nieuwjaar 1960 kwam de vergunning af....

Op 1 mei 1960 waren al 400 kisten verzonden....

Met man en macht wordt gewerkt om eerstdaags opnieuw honderden kisten weg te zenden.

Net zo lang, totdat de 400.000 bijbels en bijbelgedeelten naar Indonesië zijn verzonden!

Er werden (en worden) verscheept:

225.000 bijbels en testamenten in het Indisch,
30.000 bijbels in het Toba-Bataks,
10.000 bijbels in het Zuid-Toradjaas,
10.000 Oude Testamenten in het Niassisch, enz. enz.

Machtige aantallen....!

Het Nederlandsch Bijbelgenootschap vraagt om de medewerking van alle Protestanten in Nederland om het mogelijk te maken, dat dit tekort van twee en een halve ton wordt opgeheven!

Afval van de Kerk

Der Feste Grund bericht dat in Halle/Saale gedurende het afgelopen jaar 3700 leden van de plaatselijke evangelische gemeenten hun lidmaatschap hebben opgezegd. In Maagdenburg werden gedurende de laatste 10 jaar 24.000 opzeggingen geteld. Ongeveer 30% van de uitgetreden komt uit de leeftijdsgroepen tot 20 jaar. Ook de leeftijden tot 50 jaar zijn nog tamelijk sterk vertegenwoordigd.

THEOL. HOGESCHOOL

Colleges Semitica en Archaeologie

Ondergetekende maakt bekend, dat hij voornemens is, gedurende de cursus 1960—61 de navolgende colleges semitica en archaeologie te geven.

Op maandag 3, 17 en 31 okt.; 14 en 28 nov. 1960; 16 en 30 jan.; 13 en 27 febr.; 13 en 27 maart; 17 april; 1 en 15 mei 1961 van 13.30—15.30 uur AKKADISCH I
15.30—17.30 uur ARCHAEOLOGIE

Toelichting. Het facultatieve college Akkadisch I is bestemd voor kandidaten (predikanten), die zich voorbereiden op het doctorale examen met als hoofdvak O.T. (voor hen is Akkadisch verplicht bijvak) en voorts voor belangstellende kandidandi, die tijdens hun verblijf te Kampen de grondslag willen leggen voor eventuele verdere studie op O.T. isch gebied. Na summiere behandeling van de grammatica en het schrift, volgt lectuur van Codex Chammoerapi. Benodigde literatuur: W. von Soden, Grundriss der akkadischen Grammatik, Rome 1952 (= Analecta orientalia 33); Th. Bauer, Akkadische Lesestücke, 3 Hefte, Rome 1953.

Het college Archaeologie is bestemd voor 1e jaars theologen en belangstellende kandidaten (predikanten). Na prolegomena wordt een begin gemaakt met de behandeling van het thema Ras Sjamra-Oegarit.

Op maandag 10 en 24 okt.; 7 en 21 nov.; 12 dec. 1960; 23 jan.; 6 en 20 febr.; 6 en 20 maart; 24 april; 8 mei en 5 juni 1961 van 13.30—15.30 uur HEBREEUWS.

N.B.! Het ligt in de bedoeling op dit college telkenmale enkele algemene theologische colleges voor kandidaten (predikanten) te doen aansluiten. Nadere mededelingen daarover kunnen binnenkort tegemoet worden gezien.

Toelichting. Het college Hebreuws is bestemd voor 1e en 2e jaars theologen en voorts voor belangstellende kandidaten (predikanten), die hun kennis van het Hebreuws wensen op te frissen en/of uit te breiden. Gelezen en behandeld wordt: R. Meyer, Hebräisches Textbuch zu Beer-Meyer, Hebräische Grammatik, Berlin 1960 (Sammlung Göschen). Aanbevolen hulpmiddel: G. Beer-R. Meyer, Hebräische Grammatik I, Berlin 1952; II, Berlin 1955 (eveneens Sammlung Göschen).

Colleges Bijbels Aramees en Syrisch in het kader van de doctorale studie worden gedurende deze cursus bij belangstelling privatim gegeven.

Predikanten, die voornemens zijn Akkadisch, Archaeologie of Hebreuws te volgen, worden vriendelijk doch dringend verzocht mondeling of schriftelijk contact op te nemen met ondergetekende (adres: Emmastraat 6, Kampen; tel. 05292 - 2102). Dit verzoek geldt ook studenten, die Akkadisch denken te gaan volgen.

J. P. Lettinga.

De Senaat van de Theologische Hogeschool, Broederweg 15, Kampen deelt bij deze mee:

- dat zij, die voor het eerst als student wensen ingeschreven te worden, op vrijdag 30 september a.s. verwacht worden in het gebouw van de Theologische Hogeschool, des morgens om 10.— uur. Bij eerste inschrijving moeten worden overgelegd:
 - bul eindexamen gymnasium, resp. staatsexamen;
 - attest van de kerkeraad onder wiens opzicht de gegadigde staat;
 - pasfoto.
- dat op vrijdag 30 september des namiddags om 2.30 uur de recensie zal plaats hebben van hen die reeds eerder als student waren ingeschreven. Recensie na 30 september is slechts mogelijk na betaling van f 10.—
- dat eveneens op vrijdag 30 september en wel des avonds 8.— uur de lessen zullen

worden geopend door de pro-Rector Prof. Dr H. J. Jager.

- dat de colleges van Lector J. P. Lettinga in het kader van de doctorale studie (Akkadisch I) zullen beginnen op maandag 3 oktober a.s.

Voor de Senaat,

H. J. Jager,
h.t. secretaris.

KERKNIEUWS

Candidaats-examen. Geslaagd voor het candidaats-examen de heer P. P. Goossens, p.a. Dr A. Kuyperlaan 20, Amersfoort.

Afscheid Met een preek over Phil. 4 : 4—7 nam Ds H. J. Zwarts afscheid van de Geref. Kerk van Vlaardingen. Ds Zwarts wordt legerpredikant bij het militair hospitaal te 's-Gravenhage.

Can. Ref. Church en Orthodox Presb. Church. De classis-Ontario-North verzocht de Part. synode van de Canadian Reformed churches in Ontario aan de e.k. generale synode voor te stellen, deputaten te benoemen, die tot taak hebben de mogelijkheid van correspondentie met de Orthodox Presbyterian Church te onderzoeken.

De classis-Ontario-South had uitgesproken, dat het niet raadzaam geacht moet worden om bovengenoemd verzoek in te willigen.

Na de discussie, waarin allerlei aspecten naar voren kwamen en verschillende nieuwe voorstellen geboren werden, werd het volgende besluit genomen:

„De synode, gelezen hebbende het verzoek van de classis-Ontario-North van 18 maart 1960 om de e.k. generale synode voor te stellen deputaten te benoemen, die tot taak hebben de mogelijkheid van correspondentie met de Orthodox Presbyterian Church te onderzoeken; als ook gelezen hebbende de uitspraak van de classis-Ontario-South van 8 juni 1960 inzake dit verzoek,

besluit een deputaatschap van vier personen te benoemen, dat tot taak krijgt na te gaan of er voldoende gronden zijn om de mogelijkheid tot correspondentie te onderzoeken, en van zijn bevindingen te rapporteren aan de Kerken in dit synodiaal ressort, drie maanden voor de e.k. regionale synode.

Grond:

De synode beschikt niet over voldoende gegevens omtrent de Orthodox Presbyterian Church om een voorstel in dezen aan de generale synode te kunnen doen.

In het deputaatschap werden benoemd: primus ds S. S. Cnossen, kand. H. Krabbendam, ds W. Loopstra en oud. H. Oosterveld. Als secundus: ds F. Kouwenhoven.

LENY WIELAART

en

ANDRIES VAN OORD

geven U, namens wederzijdse ouders, kennis van hun voorgenomen huwelijk, waarvan de voltrekking zal plaatsvinden D.V. op 20 september a.s. om 1.45 uur ten gemeentehuis te Middelharnis.

Kerkelijke bevestiging 2.00 uur n.m. in de Gereformeerde Kerk, Kerkpad, te Middelharnis, door de Weleerwaarde Heer Ds J. G. Meijer, Gereformeerd Predikant te Pernis.

Middelharnis, Nieuwstraat 7
Utrecht, Prins Hendriklaan 94

Gelegenheid tot gelukwensen op 15 september a.s. van 4.00—5.30 uur n.m. in het paviljoen „Wilhelminapark" te Utrecht en op de trouwdag na de Kerkdienst.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handelsdrukkerij

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met vermelding voor „Opbouw".

Abonnementprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. j.
Studenten abonnement f 6.- per jaar.
Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.